

Zdzisław Jan Małecki

PRZYWRÓCIĆ PAMIĘĆ: GENERAL BRYGADY FRANCISZEK WŁAD

Streszczenie: Gen. brygady Franciszek Wład (1888–1939 r.) w okresie od 1928 r. do 1930 r. był dowódcą piechoty dywizyjnej w 25 Dywizji Piechoty w Kaliszu. W czasie walk nad Bzurą 18 września 1939 r. osobiście dowodząc, ranny od kul, poszarpany odłamkiem granatu, zmarł po kilku godzinach. Generał obecnie spoczywa na cmentarzu wojskowym na Powązkach w Warszawie.

słowa kluczowe: Gen. Franciszek Wład, 25 Dywizja Piechoty w Kaliszu, bitwa nad Bzurą.

Od września 1939 roku minęło już 71 lat. Wyrosły w tym okresie nowe pokolenia Polaków, niektórzy tamte wydarzenia znają jedynie z podręczników historii czy innych publikacji, czasem w dużym wymiarze subiektywnym.

Zauważalnym niezrozumiałym paradoksem jest fakt, że obcokrajowcy publicyści i historycy, często dokonywali ocen polskiej kampanii wrześniowej, żołnierza polskiego i jego dowódców, w sposób bardziej obiektywny i pozytywny, niż to czynili niektórzy rodzimi „znawcy” tematu. Nie sposób zauważyć, że żołnierz polski i jego dowódcy w czasie polskiej wojny obronnej w 1939 roku trwali 36 dni w oporze przeciw zdecydowanej nieporównywalnej przewadze techniczno-sprzętowej nieprzyjaciela.

Opór Polski przeciw niemieckiej i sowieckiej machinie wojennej we wrześniu 1939 roku jest przykładem bez precedensu, godnym najwyższego szacunku i uznania.

W trakcie kampanii wrześniowej poległo 5 generałów na polu walki, a 4 dalszych zmarło w oflagach, na skutek niewątpliwie odniesionych ran na polu walki lub innych dolegliwości spowodowanych działaniami wojennymi. Dalszych 38 generałów zginęło w latach 1939-1945 w obo-

prof. nadzw. dr hab. inż. Zdzisław Jan Małecki - Instytut Badawczo – Rozwojowy Inżynierii Lądowej i Wodnej „Euroexbud” w Kaliszu

zach zagłady lub innych okolicznościach wojennych w tym także zamordowanych na „niehumanitarnej” sowieckiej ziemi.

25 Dywizja Piechoty nawiązywała do powstańczej tradycji Kaliskiej Dywizji Piechoty, sformowanej w 1921 roku w trakcie reorganizacji sił zbrojnych. Kaliska dywizja miała w swym składzie dwa okryte chwałą pułki powstańcze: dawny 2 Pułk Strzelców Wielkopolskich (56) i 6 Pułk Strzelców Wielkopolskich (60). Oba te pułki sformowane zostały jeszcze przed podpisaniem rozejmu w Trewirze 16 lutego 1919 roku.

29 Pułk Strzelców Kaniowskich powstał z połączenia się 14 Pułku Strzelców gen. Żeligowskiego z 29 Pułkiem Piechoty Ziemi Kaliskiej. Pułk kaliski zorganizowany został w listopadzie 1918 roku z trzech batalionów okręgu Kaliskiego Polskiej Organizacji Wojskowej utworzonych w Kaliszu, Kole, Koninie, Pyzdrach, Sieradzu, Słupcy, Szczypiornie i Turku. W 1939 roku dywizją dowodził gen. Bryg. Franciszek Alter, obejmując dowództwo 29.01.1936 roku. Gen. bryg. Franciszek Alter urodził się 22.11.1889 roku w Lwowie, zmarł 23.01.1945 roku w Garmisch Partenkirchen, spoczywa w Murnau.

W latach 1919-1920, wojny polsko-bolszewickiej był dowódcą batalionu. We wrześniu 1939 roku był uczestnikiem bitew: Uniejów, Łęczycza, Bzura, Puszcza Kampinoska, Młociny, Warszawa. Gen. bryg. Franciszek Alter należał do wyróżniających się dowódców piechoty II Rzeczypospolitej, był odznaczony Orderem Virtuti Militari i Polonia Restituta, czterokrotnie Krzyżem Walecznych i innymi odznaczeniami.

Franciszek Wład urodził się 17 października 1888 roku w Ottyni, koło Stanisławowa. Po ukończeniu gimnazjum we Lwowie, wstąpił do korpusu kadetów przy 95 pułku piechoty austriackiej. W 1910 roku został awansowany na stopień podporucznika. W 1914 roku został skierowany na front rosyjski, a w 1915 roku na front włoski awansując na stopień kapitana. W listopadzie 1918 roku, powrócił do Polski i wstąpił do Wojska Polskiego, zajmując odpowiedzialne stanowiska (zastępca szefa oddziału V Sztabu Generalnego, szef sztabu Frontu Wołyńskiego, szef Sztabu 1 Dywizji piechoty Legionów). W październiku 1919 roku w stopniu majora rozpoczął studia w francuskiej Wyższej Szkole Wojennej (Ecole Supérieure de Guerre). Po powrocie do kraju w listopadzie 1921 roku rozpoczął prace w oddziale IV Sztabu Generalnego, a od 1923 roku był szefem Od-

działu III SG. W marcu 1924 roku otrzymał awans na stopień pułkownika dyplomowanego. W 1927 roku płk dypl. Franciszek Wład został dowódcą 1 Pułku Strzelców Podhalańskich w Nowym Sączu.

W 1928 roku został dowódcą piechoty dywizyjnej w 25 Dywizji Piechoty w Kaliszu. W roku 1930 płk dypl. Franciszek Wład z Kalisza został przeniesiony do Poznania, obejmując dowództwo 14 dywizji piechoty w październiku tegoż roku. 1 stycznia 1933 roku otrzymał stopień generała brygady. Dowodzona przez gen. bryg. Fr. Wład, 14 dywizja piechoty miała opinię jednej z najlepszych tego typu jednostek w Wojsku Polskim. W skład 14 dywizji piechoty wchodził 55 pułk piechoty w Lesznie, dowodzony przez płk dypl. Stefana Roweckiego, późniejszego generała „Grota” – Komendanta Głównego ZWZ-AK. Gen. bryg. Fr. Wład cieszył się pełnym zaufaniem i doskonałą opinią zarówno u przełożonych, jak i podwładnych. W 1939 roku, pomimo sprawowania dowództwa 14 dywizji piechoty, gen. Wład zajął się także osobiście organizacją Wielkopolskiej Brygady Obrony Narodowej. Pełną mobilizację jednostek 14 dywizji piechoty przeprowadzono w dniach 24-27 sierpnia 1939 r. Dywizja gen. Fr. Wład weszła w skład Armii Poznań i otrzymała zadanie obrony Poznania a później linii Kruszwica – Warta. W pierwszych dniach września 14 dywizja piechoty toczyła walki z przeważającymi siłami niemieckimi w Rawiczu, Lesznie oraz w rejonie Zbąszynia i Międzychodu a następnie przesunęła się aż pod Kutno. W tym rejonie 14 dywizja piechoty została włączona do Grupy Operacyjnej dowodzonej przez gen. Edmunda Knolla – Kownackiego. Dywizja gen. Wład po ciężkich walkach z nieprzyjacielem 10 września opanowała Piątek w pobliżu rzeki Bzury. 15 września 1939 roku oddziały gen. Wład natarły na las Emilianów. Jednak codzienne silne bombardowania lotnictwa niemieckiego zniszczyły znaczną część oddziałów polskich.

Stany osobowe poszczególnych oddziałów wynosiły zaledwie 40-50%. W tak zaistniałej sytuacji 17 września 1939 roku, około godziny 16.00, gen. bryg. Franciszek Wład wydał ostatni rozkaz na piśmie do dowódców podległych jemu pułków piechoty: *„Nie jestem w stanie w wytworzonych warunkach skoncentrować dywizję i dowodzić całością. Rozkazuję dowódcą pułków z przydzielonymi związkami artylerii przejść przez Bzurę w rejonie Witkowic i przebijać się przez pierścień otaczającego nieprzyja-*

ciela na puszcę Kampinoską i dalej na Warszawę.” W czasie walki nad Bzurą 18 września gen. bryg. Franciszek Wład osobiście dowodząc w rejonie gajówki Januszew koło Wyszogrodu, poszarpany został odłamkami granatu oraz ranny od kul karabinów maszynowych, podyktował swój ostatni list do żony – „*Oddałem życie za Polskę. Wychowaj naszego syna na dzielnego Polaka*”, umierając po kilku godzinach. Początkowo pochowano gen. Włada w Iłowie, a później ekshumowano, przenosząc go na Cmentarz Wojskowy na Powązkach w Warszawie. Gen. bryg. Franciszek Wład był odznaczony Orderem Virtuti Militari, trzykrotnie Krzyżem Walecznych, Orderem Polonia Restituta i wieloma innymi odznaczeniami wojskowymi i cywilnymi.

Fot. 1 generał brygady Franciszek Wład

TO RESTORE MEMORY: BRIGADIER GENERAL FRANCISZEK WŁAD

Summary: Brigadier General Franciszek Wład (1888-1939) in the period between 1928 and 1930 was the commander of infantry in the 25th Infantry Division in Kalisz. Being a commander in the battle of the Bzura on the 18th of September in 1939 he got shot, and wounded by a grenade shrapnel died several hours later. The General is buried in Powązki Military Cemetery in Warsaw.

Key words: General Franciszek Wład, the 25th Infantry Division in Kalisz, the battle of the Bzura

IN ERINNERUNG BRINGEN: BRIGADEGAENERAL FRANCISZEK WŁAD

Zusammenfassung: Brigadengeneral Franciszek Wład (1888-1939) war von 1928 bis 1930 Befehlshaber der Infanterie in der 25. Division in Kalisz. Während der Schlacht an Bzura am 18. September 1939 führte er selbst seine Soldaten und wurde verletzt durch Patronen und Granatsplitter. Infolge der Verletzungen starb er einige Stunden danach. Der General ruht jetzt im Soldatenfriedhof Powązki in Warschau.

Schlüsselworte: Brigadengeneral Franciszek Wład, 25. Infanterie-Division in Kalisz, Schlacht an Bzura